

O‘zbek musiqa folklori qo‘shiqlarining taraqqiyot bosqichlari

Teshayev Javohir Nurali O'g'li
Buxoro Inovatsiyalar Universiteti
2 -bosqich magistranti

Ibodov Sardorbek To'xtasin o'g'li
Yunus Rajabiy nomidagi
O'zbek milliy musiqa san'ati instituti
1-bosqich talabasi

Milliy istiqlol g‘oyalarini keng xalq ommasiga singdirish, ayniqsa yoshlarda yuksak milliylik tushunchalarini tarbiyalashda ommaviy bayramlarning tutgan o‘rni beqiyosdir. Xalq og‘zakisi ila yaratilgan bayramlar o‘zida bir nechta nomoddiy madaniy meros namunalari aks ettiruvchi ma‘naviy ko‘zgidir. Xalq og‘zaki ijodiyotining janrlaridan biri hikmatlardir. U inson ma‘naviy kamolotining barkamollashuvida, ma‘naviy-axloqiy xususiyatlarni shakllantirishda tarbiyaviy ahamiyatga ega. Bu axloqiy normalarning asosini milliy tarbiya tashkil etadi. Chunki ajdodlardan bizga meros bo‘lib qolgan hikmatlar yosh avlod dunyoqarashini shakllantirishda asosiy omillardan biridir. Purma‘no hikmatli so‘zlar ma‘naviy barkamollikning asosi hisoblanadi. Undagi barcha fikrlar qisqa, lekin olam-olam ma‘no va mazmun kasb etadi. Ularning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati o‘ziga xos xususiyatga ega. Mustaqillik sharofati tufayli ba‘zi janrlar qatori hikmatli so‘zlar ham har jihatdan targ‘ib etilib, o‘rganilib sahna yuzini ko‘rmoqda. Bu esa yoshlar ma‘naviy barkamolligini tiklashning eng to‘g‘ri usullaridan biridir.

O‘zbek xalqining ijtimoiy va oilaviy sharoitidagi mavjud marosimlarning har birida bir qancha urf-odatlar, irim-sirimlar va rasm-ruslar mujassamlashgan. Marosim va odatlarning ko‘pchiligi, xalqimizning asrlar davomida amal qilib kelgan milliy qadriyalaridir. Sovetlar davrida olib borilgan mustamlakachilik va ateistik siyosat natijasida ko‘plab milliy, an‘naviy qadriyatlarimiz bilan bog‘liq an‘analar va urf-odatlar ta‘qib ostiga olinishi ma‘lum ma‘noda ma‘naviy qashshoqlikka sabab bo‘ldi. O‘zbekiston milliy mustaqillikka erishgach, xalqning qadimiy va azaliy qadriyatlari asta-sekin tiklandi va ularning ko‘pi xalqimiz turmush tarzidan o‘zining munosib o‘rnini topdi. O‘z navbatida sovetlar davrida kommunistik mafkura ostida olib kirilgan ayrim marosimlar xalq turmushidan chiqib ketdi va yangi qator zamonaviy marosimlar ham kirib keldi.

Bu narsalarning o'z ramziy ma'nosi bo'lgan. Non rizq-nasiba bo'lish bilan birga insonning doimiy yo'ldoshi ham bo'lgan. Pichoq va oyna qo'yishda go'dak hayoti oynadek tiniq, pichoqday o'tkir bo'lsin degan niyat mujassamlashgan. Taomlar tortib bo'lingach, mehmonlar birin-ketin kuzatiladi. Shu bilan marosim yakunlanadi. O'zbek xalqida qadimdan saqlanib kelayotgan yana bir marosim *xatna qilish (o'g'il to'yi)dir*. Xalq o'rtasida xatna «sunnat to'yi», «chukron», «qo'lini halolash (poklash)» kabi nomlar bilan yuritiladi. Bu marosim ham uzoq tarixiy davrlar bilan bog'liq bo'lib, insoniyat tarixining ilk davrlaridagi o'g'il bolalarni bir yosh bosqichdan ikkinchisiga o'tishini maxsus marosim, initsiatsiya tarzida nishonlash bilan bog'liqdir. Bunday odatlar keyinroq yahudiylarda, islom dini tarqalgan mamlakatlarda udumga aylangan. Musulmonlarda sunnat to'yini o'tkazishdan maqsad «islomning sunnatini bajarish»dir. Bu marosim o'g'il bolalarda 3-5-10 yoshda, ayrim hollarda 11-12 yoshgacha o'tkazilgan. Qo'ni-qo'shnilar hamda qarindosh-urug'lar ishtirokida to'y tayyorgarligi bilan bog'liq bir necha udumlar (ko'rpa tikish, to'y sarpolarini bichish va tikish, qishloq va mahalla)ning keksa va o'rta yoshdagi serfarzand ayollariga topshirilgan. To'ygacha bo'lgan davrda tandir qurdi (yoki nonvoy soldi), so'qim so'ydi, maslahat oshi kabi marosimlar ham o'tkazilgan. Bu marosimlardan keyin to'y oldidan xatmi qur'on marosimi o'tkazilgan. Bunga qishloq (mahalla) keksalari, masjid imomi yoki qori va qarindoshlar taklif etilgan. Dasturxon yozilib, oxirida fotiha qilingan. Shundan keyin katta to'y tantanalari boshlangan. To'y arafasida to'y bolaga qavm-qarindoshlar va hamqishloqlar oqsoqollar davrasida sarpo kiydirish marosimi o'tkazilgan. So'ngra to'ybolani muborakbod etib, ustiga tanga, shirinliklar sohadilar.

Ajdodlarimizning rasm-rusumlari, dunyoqarashi, ishonch-e'tiqodlari, turmush-tarzi va hayot haqidagi falsafiy qarashlari, asrlar bo'yi jamlangan hayotiy tajribalari va turmush ko'nikmalarini o'zida mujassamlashtirgan eng jozibali marosimlarimizdan biri ikki yoshni birlashtiruvchi *nikoh to'yidir*. Bundan maqsad nikohni jamoatchilikka ma'lum qilish va ota-ona, qarindosh-urug'larlarning jamoa bilan baham ko'rishidir. Nikoh to'yi respublikamizning turli joylarida «nikoh to'yi», «ijob to'yi», «uy tushirar to'yi», «katta yaloq qizartirar to'yi» deb nomlangan. Nikoh to'yi tizimida bir qancha marosimlar mavjud: uy ko'rar (qiz ko'rar), sovchilik, sep taxlar, to'qqiz berish (to'qqiz tovoq), qiz oshi (qizlar majlisi), kelin tushirish, baqon tutish, yuz ochdi, kelin salom, chorlar kabi marosimlar va ular bilan bog'liq rasm-rusumlar. Ular hozirgacha saqlanib, amal qilinib kelinadi.

Kelin tushirish dastlab uy ko'rdi (qiz ko'rdi) marosimidan boshlanadi. Ma'lumki, o'tmishda, nikoh to'yi faqat ota-ona tavsiyasi va rayiga ko'ra o'tkazilgan. Bu odat ayrim yerlarda hozirgacha saqlangan. O'g'il balog'atga yetgach munosib qiz

axtaradi. Yigitning onasi, ammasi yoki xolalaridan biri mo'ljallangan qizlarni xonadoniga tashrif buyurib, «mehmonga keldik» bahonasi bilan qiz ko'radilar, hovlisining tozaligi, uylarining tartiblilikiga razm soladilar; qaysi qiz ma'qul kelsa, unikiga sovchi yuborganlar. O'zbeklarda sovchilar kichik, katta sovchilarga bo'linadi. «Kichik sovchi»lar (ko'pincha ayollar) ishni bitirib qaytganlaridan so'ng «katta sovchi»lar to'y harajatlarini va ayrim joylarda qalin miqdorini belgilaganlar. Ko'p yerlarda sovchilikka kuyovning tog'asi va elning so'zamol hurmatli «oqsoqoli» borgan. Qiz tomon sovchilarga turli ramziy ishoralarda norozilik belgisini ifodalagan bo'lsa (kovushi ichiga suv solib qo'yish, kovushini o'nqlab quyish), rozilik alomatini sovchilar oldiga qo'yilgan yog'li, tansiq taomlar orqali bildirgan.

Nikoh to'yi tizimidagi ko'rimli marosimlardan fotiha to'yi (kichik to'y, ba'zi yerlarda muborokbod to'yi) bo'lgan. Sovchilarning so'nggi borishida fotiha kuni belgilangan. Bo'lajak kelinning uyida o'tkaziladigan fotiha to'yi davrasiga jamoaning e'tiborli qariyalari, oqsoqoli ham taklif etilgan va bu kunda «non sindirish» marosimi o'tkaziladi. Davradagilar orasidan keksa yoshli, ko'p farzandli, bir nikohli kishi yigit va qizning taqdirining mustahkam bog'lanishi haqida duoi-fotiha o'qib, qo'liga qiz tomonidan olib kelingan va yigit tomonidan dasturxonga qo'yilgan nonlardan bittadan olib juft qiladi va nonni yuza tarafga qaratib teng qilib sindiradi. Unashtirilayotgan yoshlarning nonday aziz bo'lib, o'z qadr-qimmatlarini yo'qotmasin degan niyat ushbu udumda mujasamlashgan. Nonni juft sindirishda esa kelin-kuyovning, qo'sha qarishi haqidagi magik orzu-istak mujasamlashgan. Fotiha to'yi yakunida o'zaro ikki tomonning o'zarpo keluviga ko'ra to'y va nikoh kuni belgilangan. Fotiha to'yidan katta to'yigacha bo'lgan vaqtda qudalar tovoq qaytarish, ko'rpa soldi, to'qqiz, qiz oshi (qiz majlisi) kabi marosimlar o'tkazilgan. Yigit tomon bayramlarda kelimga hayitlik sovg'alar yuborib turgan. Nikoh to'yi kuni yoki bir kun oldin qiz tomonga to'yning oshi pishirib yoki xomligicha yuboriladi. Qiz xonadonida jamoaga osh tortiladi. O'sha kuni ko'pincha kuyovnikida ham osh beriladi. To'y kuni yoki to'ydan bir kun oldin qizning otasinikida nikoh marosimi o'tkaziladi. Kuyov yaqin jo'rasi, tog'asi bilan bo'lajak kelin xonadoniga borgan. Imom bo'lajak kuyovga er-xotinlikning burch va huquqlarini tushuntirgach, qizning yangasi orqali ruxsatini olib, keyin «Xutbai nikoh» o'qigan. Kelinni kuyovnikiga olib ketguncha o'tkazilgan «kelin yashirar», «to'sh talashar», «it irillar», «chiroq aylantirar», «kampir o'ldi», «kampir tush ko'rdi», «soch siypatar», «oyna ko'rsatar», «qo'l qisar», «to'shak to'ldirar» kabi qator udumlar o'tkazilgan va ularning ayrimlari hozir ham saqlanib qolgan.

Kuyovnikida kelinni uch marta gulxandan aylantirib, ichkariga olib kirishda «bo'sag'adan tavob olish», «to'y ahliga salom berish» odatlari bajarilgan.

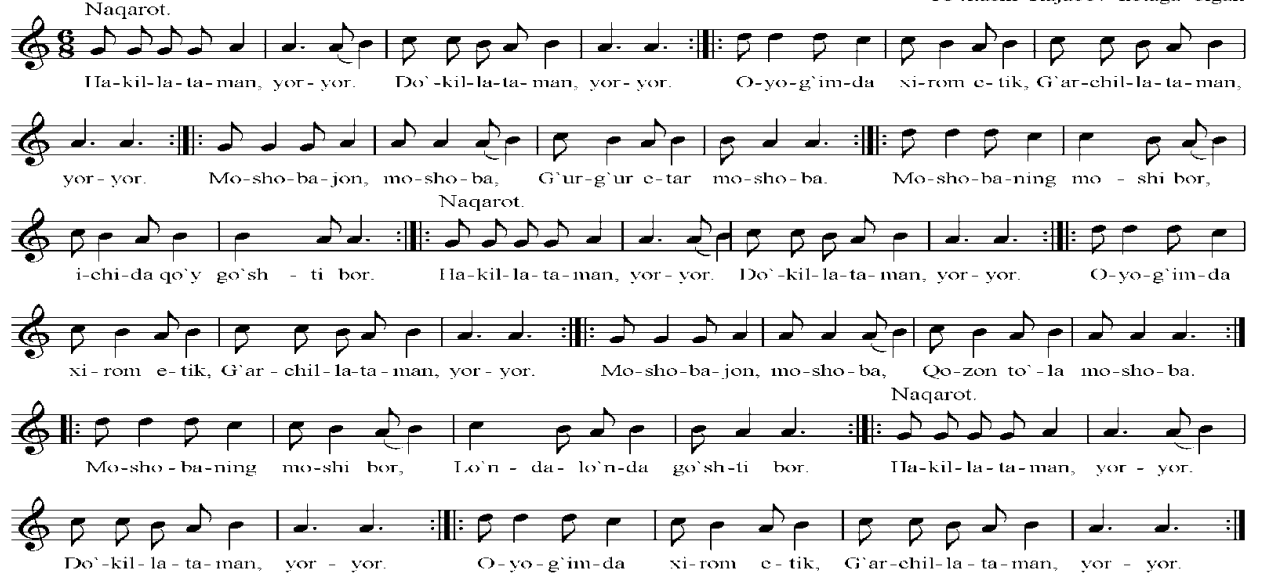
Xalq ijodiyotining yorqin namunasi bo'lgan folklor-etnografik ansambllari ishtirokchilari va soha mutaxassislarining ijodiy izlanishlari natijasida juda ko'p marosim qo'shiqlari tiklandi. Natijada ma'naviyatimiz xazinasini qayta boyitishda Navro'z va sumalak sayli bilan bog'liq xalq qo'shiqlarining turfa xil namunalaridan bahramand bo'lmoqdamiz. Ma'lumki, Navro'z keng omma tomonidan nishonlanadigan umumxalq bayramidir. Shu bois bu bayramning ko'p qo'shiqlari ommaviy ijrochilikka mo'ljallangan. Navro'z bilan bog'liq qo'shiqlarda yurt ozodligi, ma'naviy qadriyatlarimizning elga qaytish g'oyasi tarannum etilmoqda.

Milliy istiqlol xalq badiiy ijodiyotining barcha tur va janrlari qatori marosim folklori san'ati, xususan, Navro'z turkumidagi qo'shiqlarning tiklanishi uchun katta imkoniyat yaratdi. Bu imkoniyatlar tufayli asriy qadriyatlar tizimi bosqichma-bosqich tiklanib, hayotga qaytmoqda. Bu mustaqil diyorumizda kechayotgan hozirgi tarixiy-folklor jarayonning muhim qirralaridan biridir. O'zbek folklor san'atini yoshlar shuuriga singdirishda faol mehnat qilayotgan ansambllar dasturini o'rganish, uni takomillashtirish bo'lim talabalari oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Folklor-etnografik jamoalari o'z ijodlarida ajdodlar merosining nodir namunalarini turfa xil ko'rinishlarda namoyon etib, folklor san'atini rivojlantirishga hissa qo'shmoqdalar. "Folklor-etnografik jamoalari rahbari" bo'limi talabalari milliy qadriyat va an'analarni rivojlantirishda nazariy va amaliy jihatdan malakaviy bilimga ega bo'lib ajdodlar merosining nodir namunalarini turfa xil ko'rinishlarda ijro etib, folklor san'ati taraqqiyotiga o'z hissalarini qo'shadilar.

Moshoba

♩ = 110
Naqarot.

O'zbek xalq qo'shig'i
To'xtasin Rajabov notaga olgan

Ha-kil-la-ta-man, yor - yor. Do'-kil-la-ta-man, yor - yor. O-yo-g'im-da xi-rom e-tik, G'ar-chil-la-ta-man,
yor - yor. Mo-sho-ba-jon, mo-sho-ba, G'ur-g'ur e-tar mo-sho-ba. Mo-sho-ba-ning mo - shi bor,
Naqarot.
i-chi-da qo'y go'sh - ti bor. Ha-kil-la-ta-man, yor - yor. Do'-kil-la-ta-man, yor - yor. O-yo-g'im-da
xi-rom e-tik, G'ar - chil-la-ta-man, yor - yor. Mo-sho-ba-jon, mo-sho-ba, Qo-zon to'-la mo-sho-ba.
Naqarot.
Mo-sho - ba-ning mo-shi bor, Lo'n - da - lo'n-da go'sh-ti bor. Ha-kil-la-ta-man, yor - yor.
Do'-kil - la - ta - man, yor - yor. O-yo - g'im-da xi-rom e - tik, G'ar-chil-la - ta - man, yor - yor.

Naqarot:

Ha-killataman yor - yor,
Do'-killataman yor - yor.
Oyog'imda xirom etik,
G'archillataman yor - yor.

Moshobajon, moshoba,
G'ur - g'ur etar moshoba.
Moshobaning moshi bor,
Ichida qo'y go'shti bor.

Naqarot.

Moshobajon, moshoba,
Qozon to'la moshoba.
Moshobaning moshi bor,
Lo'nda - lo'nda go'shti bor.

Naqarot.

Barkamol avlod tarbiyasida milliy an'analarimiz, jahon xalqlarining eng sara ma'naviy qadriyatlari tizimidan bahramand bo'lish muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Chunki, yurtimizning milliy qiyofasini namoyish etuvchi asriy tafakkur durdonalarini dunyo xalqlari orasida keng ommalashtirishi muhimdir. Shu bois, bugungi oliy ta'lim oldida hozirgi zamon talablariga moslashgan yuqori malakali kadrlarni tayyorlash tarbiyaviy ahamiyatga ega. O'zbek xalq folklor san'ati – ajdodlarimiz badiiy salohiyatining asrlar mobaynidagi taraqqiyoti davomida shakllangan qudratli ma'naviyat xazinasidir. Zukko ajdodlarimizning voqelikka bo'lgan dastlabki mifologik qarashlari tafakkur taraqqiyoti davomida badiiy-estetik

hodisaga aylanishi hamda soʻz vositasida poetik ifodalanishi natijasida xilma-xil janrlardan tarkib topgan folklor sanʼati anʼanalari shakllanib, asrlar boʻyi xalq badiiy salohiyati sarchashmasidan oziqlanib, rivojlanib kelgan. Folklor xalqimizni yuksak qadriyatlar ruhida tarbiyalovchi maʼnaviyat sarchashmasi hisoblanadi. Xalq ogʻzaki ijodiyotida mujassamlashgan ezgu gʻoyalar yosh avlodni maʼnaviy komil insonlar qilib tarbiyalashda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. Xalqimiz yaratgan bebaho tafakkur durdonalari oʻzbek madaniyati, xususan, yozma adabiy anʼanalarning shakllanishi va takomillashishini taʼminlagan manba boʻlib hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. Sh.M.Mirziyoevning maʼruzasidan Oʻzbekiston adabiyoti va sanʼati gazetasining 2017 yil 4 avgustda 32 (4431)-sonida chop etilgan.
2. Safarov O. Oʻzbek bolalar folklori.T:Oʻqituvchi 1985yil.
3. D.Rajabov va T.Rajabov “Xalq qoʻshigʻi va musiqa ijrochiligi” Toshkent “Navroʻz” nashriyoti 2018 yil.
4. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). Oʻzbek Xalq Musiqa Merosda Oʻquvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(6), 139-145.
5. Rajabov, T. I., & Boltaev, B. H. (2022, October). Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Taʼlimotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi. In “ ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM (pp. 39-43).
6. Rajabov, T. (2022). UZLUKSIZ TAʼLIM TIZIMIDA OʻZBEK MUSIQA FOLKLORINI OʻRGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR OʻQITUVCHI, 2(21), 21-31.
7. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). Oʻzbek Xalq Musiqa Merosda Oʻquvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 1(6), 139-145.
8. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий музыка фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. Science and Education, 2(11), 1094-1103.
9. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. Miasto Przyszłości, 33, 167-176.
10. Раджабов, Т. И. (2019). Описание вековых ценностей в песне” тутовое дерево-балх” и его место в воспитании учащейся молодежи. In Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития (pp. 70-71).

11. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. Вестник науки и образования, (5-2 (83)), 34-37.
12. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. Наука, техника и образование, (2-2 (77)), 84-86.
13. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 55-58.
14. Ражабов, Т. И. (2020). Типическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.
15. Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress, 2(3), 59-68.
16. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.
17. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыки И Песни. Miasto Przyszłości, 29, 363-367.
18. Ражабов, Т. (2023). O 'zbek bolalar musiqiy o 'yin folklorining mavzuiy tasnifi. Общество и инновации, 4(5/S), 340-345.
19. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.
20. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN, 2795(546X), 1.
21. Раджабов, Т. И., & Орипов, Н. О. (2022). Обучение фольклорным песням бухарских детей в системе непрерывного образования как долзарбская методологическая проблема. ЕВРОПЕЙСКИЙ ЖУРНАЛ ИННОВАЦИЙ В НЕФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ, 2(2), 409-412.
22.Rajabov, T. I. (2023). Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils. Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress, 2(3), 59-68.

23. Ражабов, Т. И. (2022). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни. *Miasto Przyszłości*, 29, 363-367.
24. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). 5-7-SINF O ‘QUVCHILARINI XALQ OG ‘ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 392-400.
25. Rajabov, T. I., & qizi Safoeva, S. S. (2022). MUSIQA MADANIYATI TA’LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O ‘RNI. TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 423-431.
26. Rajabov, T. I. The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN*, 2795(546X), 1.
27. Rajabov, T. X. I., & Ibodov, O. R. (2021). O’zbek Xalq Musiqa Merosda O’quvchilarni Vatanparvalik Ruhida Tarbiyalash Vositasi. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 1(6), 139-145.
28. Тўхтасин, Р. И. (2022). ЎЗБЕК ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИ ВА ИЖРОЛАРИ ҲАҚИДА. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, (Special issue), 64-71.
29. Ражабов, Т. И. (2021). Ўқувчи-ёшларга ўзбек миллий мусиқа фольклори намуналари воситасида эстетик тарбия бериш. *Science and Education*, 2(11), 1094-1103.
30. Ражабов, Т. (2023). O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi. *Общество и инновации*, 4(5/S), 340-345.
31. Ражабов, Т. И. (2023). Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни. *Miasto Przyszłości*, 33, 167-176.
32. Ражабов, Т. И. (2020). Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников. *Вестник науки и образования*, (5-2 (83)), 34-37.
33. Ражабов, Т. И. (2021). Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе. *Наука, техника и образование*, (2-2 (77)), 84-86.
34. Ражабов, Т. И., & Ибодов, У. Р. (2020). Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки. *Вестник науки и образования*, (21-2 (99)), 55-58.

35. Ражабов, Т. И. (2020). Тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр. Наука, образование и культура, (3 (47)), 61-63.
36. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Ибодов Уктам Расулович ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО НАСЛЕДИЯ В ОБУЧЕНИИ ПЕСНЯМ БУХАРСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА НА УРОКАХ МУЗЫКИ.” Вестник науки и образования 21-2 (2020): 99.
37. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” Miasto Przyszłości 33 (2023): 167-176.
38. Ражабов, Тухтасин. “O ‘zbek bolalar musiqiy o ‘yin folklorining mavzuviy tasnifi.” Общество и инновации 4.5/S (2023): 340-345.
39. Ражабов, Дилшод Зарипович, and Тухтасин Ибодович Ражабов. “Формирование и развитие узбекской народной лирики.” Международная образовательная деятельность как фактор развития и сотрудничества высших учебных заведений в современном поликультурном мире. 2018.
40. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Усовершенствование научно-методических возможностей обучения бухарским детским фольклорным песням в средней общеобразовательной школе.” Наука, техника и образование 2-2 (77) (2021): 84-86.
41. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Педагогические возможности использования детских фольклорных песен в духовно-нравственном воспитании младших школьников.” Вестник науки и образования 5-2 (83) (2020): 34-37.
42. Ражабов, Тухтасин Ибодович, and Уктам Расулович Ибодов. “Обеспечение национального наследия в обучении песням бухарского детского фольклора на уроках музыки.” Вестник науки и образования 21-2 (99) (2020): 55-58.
43. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “тическая классификация узбекской детской народной музыки и игр.” Наука, образование и культура 3 (47) (2020): 61-63.
44. Rajabov, Tokhtasin Ibodovich. “Distinctive Features of Folk Songs that Serve in the Spiritual and Moral Formation of Bukhara Pupils.” Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress 2.3 (2023): 59-68.
45. Rajabov, Tukhtasin Ibodovich. “The Mechanism of Teaching Uzbek Musical Folklore.” Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795.546X: 1.

46. Ражабов, Тухтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Узбекские Народные Песни.” *Miasto Przyszłości* 33 (2023): 167-176.
47. Ражабов, Тўхтасин Ибодович. “Совершенствование Механизма Духовно-Нравственного Формирования Учащихся Через Народные Музыка И Песни.” *Miasto Przyszłości* 29 (2022): 363-367.
48. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “Pedagogicheskie vozmojnosti ispolzovaniya detskix folklornyx pesen v duchovno-nravstvennom vospitanii mladshix shkolnikov.” *Vestnik nauki i obrazovaniya*: 5-2.
49. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich, and Uktam Rasulovich Ibodov. “Obespechenie natsionalnogo naslediya v obuchenii pesnyam buxarskogo detskogo folklora na уроках музыки.” *Vestnik nauki i obrazovaniya* (2020): 21-2.
50. Rajabov, Tuxtasin Ibodovich. “ticheskaya klassifikatsiya uzbekskoy detskoй narodnoy muzyki i igr.” *Nauka, obrazovanie i kultura* 3 (2020): 47.
51. Madrimov, Bakhram Khudoynazarovich, and Tokhtasin Ibodovich Rajabov. “Uzbek Ceremonial Folklore and its Characteristics.” *Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science* 1.4 (2022): 53-56.
52. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.
53. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA O ‘ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O ‘RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.” *IJODKOR O’QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.
54. Rajabov, To‘xtasin. “UZLUKSIZ TA ‘LIM TIZIMIDA OZBEK MUSIQA FOLKLORINI ORGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. IJODKOR O ‘QITUVCHI JURNALI. 5 Sentyabr.” (2022).
55. Ibodovich, Rajabov To‘xtasin, and Raximov Abdurasul Ravshan O‘g‘li. “XALQ MUSIQA IJODIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA MUSIQA SAN’ATI FIDOYILARINING FAOLIYATI XUSUSIDA.” *Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali* 2.5 (2022): 28-32.
56. Rajabov, To‘xtasin Ibodovich, and Bexruz Hamidovich Boltaev. “Al-Forobiy Va Ibn Sino Sharq Musiqiy Ta’limotida “Iyqoot” Usullari Nazariyasi Asoslarining Zamonaviy Tasnifi.” “ONLINE-CONFERENCES” PLATFORM. 2022.
57. Rajabov, Toxtasin Ibodovich. “UZLUKSIZ TALIMDA FOLKLOR QO’SHIQLARINI IJRO ETISHHIG O’ZIGA XOS USLUBLARI.” *Scientific progress* 1.5 (2021): 581-585.

58. Ibodovich, Rajabov Tukhtasin. "The Educational Significance of Children's Folk Songs in Music Culture Lessons." *European Scholar Journal* 2.6 (2021): 139-141.
59. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "5-7-SINF O 'QUVCHILARINI XALQ OG 'ZAKI IJODI VOSITASIDA MUSIQAGA QIZIQISHINI TAKOMILLASHTIRISH METODIK MUAMMO SIFATIDA." *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.10 (2022): 392-400.
60. Rajabov, To'xtasin. "UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA O 'ZBEK MUSIQA FOLKLORINI O 'RGATISH DOLZARAB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA." *IJODKOR O'QITUVCHI* 2.21 (2022): 21-31.
61. Rajabov, To'xtasin Ibodovich, and Sabina Sayfiddin qizi Safoeva. "MUSIQA MADANIYATI TA'LIMIDA MUSIQIY SAVODXONLIK FAOLIYATINING TUTGAN O 'RNI." *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.10 (2022): 423-431.